

СОЦІАЛЬНА РОБОТА ТА КОРЕКЦІЙНА ОСВІТА

УДК 376.013.76+797.035:616.718-008.1
DOI 10.31494/2412-9208-2022-1-3-70-79

MAIN DIRECTIONS OF CORRECTION OF EMOTIONAL AND VOLITIONAL SPHERE OF CHILDREN WITH DISORDERS OF THE MUSCULOSKELETAL SYSTEM BY MEANS OF SWIMMING

ОСНОВНІ НАПРЯМИ КОРЕКЦІЇ ЕМОЦІЙНО-ВОЛЬОВОЇ СФЕРИ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТУ ЗАСОБАМИ ПЛАВАННЯ

Mykhailo LITVYAKOV,
physical education teacher

Михайло ЛИТВ'ЯКОВ,
вчитель фізичного виховання

mixailruba@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-4750-915X>

*Municipal Institution «Rehabilitation
Center for Persons with Mental and
Physical Developmental Disabilities»,
✉ 3-A, street Ivan and Yuriy Lyp,
Odessa, 65074, Ukraine*

*Комунальна Установа «Центр
реабілітації осіб з вадами
психофізичного розвитку»,
✉ вул. Івана та Юрія Лип, 3-А,
м. Одеса, 65074, Україна*

Original manuscript received: October 29, 2022

Revised manuscript accepted: November 28, 2022

ABSTRACT

The article deals with the main directions of correction of emotional and volitional sphere of children of senior preschool and primary school age with disorders of the musculoskeletal system by means of swimming.

Emotional and volitional sphere of a child with musculoskeletal disorders has its own peculiarities and requires a specific approach in the correction of disorders and development. It should be noted that the intellectual development of children with musculoskeletal disorders is directly related to the child's ability to experience complex emotions at different age stages. In this regard, it is appropriate to consider the phenomenon of emotions and the human psyche in general.

Disorders of the musculoskeletal system is a complex disease of the central nervous system, which leads not only to motor disorders, but also often leads to mental retardation or pathology, speech impairment, emotional and volitional disorders.

The use of water environment for correction of emotional and volitional sphere of children can be based on two methodological bases. Firstly, the acquaintance with a relatively new environment (water), being in it, motor and game activities with adults, peers and toys is a kind of return of the child to its primary natural environment both in the phylogenetic sense (evolution of fish, amphibians, reptiles) and in the ontogenetic aspect (the child's presence in the uterus in the amniotic fluid before birth). This process, reinforced by the method of the atricalization (dosed dramatization) of swimming lessons always fills the child with a capacious spectrum of emotions with the dominance of positive ones (satisfaction, joy, pleasure, elation, interest, etc.). Secondly, being in the water, learning to swim involves the systematic overcoming by the child through his volitional manifestations of various psychologically and physically

uncomfortable situations for him: the unknown, anxiety, doubts, uncertainty, fears, fatigue, tactile and muscle discomfort, natural physiological reflexes, etc. This will allow the teacher to form the volitional component of the mental development of children of this contingent.

The prospects of research in this direction lie in the search for new opportunities to use swimming equipment in the correction of the emotional and volitional sphere of this category of children.

Key words: *correction, children, disorders, musculoskeletal system, swimming, emotional-volitional sphere.*

Вступ. Аналіз літературних джерел та особистий багаторічний практичний досвід роботи дозволив виокремити такі основні напрями використання можливостей водного середовища для корекції емоційно-вольової сфери дітей з порушеннями опорно-рухового апарату: первинна адаптація дітей до нового (водного) середовища; індивідуальні ігри з іграшками у воді; колективні ігри на воді; опускання обличчя у воду; дозована затримка дихання у воді; часткове і повне занурення у воду з головою; видих у воду (звичайний і пролонгований); відкривання очей під водою; орієнтування у підводному просторі; цілеспрямоване збирання іграшок з дна басейна; утримання на воді; пересування на воді за допомогою плавзасобів (збільшення дистанції, що долається); засвоєння самостійного плавання зручним способом; стрибки у воду з висоти різними способами; використання обважнювачів на кінцівках при плаванні; використання еластичних джгутів у якості опору (при плаванні); навмисне «виключення» при плаванні окремих кінцівок; елементи дозованої драматизації у рухово-ігровій діяльності дітей у воді.

Дослідженням можливостей використання водного середовища в покращенні психофізичного розвитку дітей з різними нозологіями присвячували свої роботи: [1–6], але нам не вдалося знайти спеціалізованих досліджень з корекції емоційно-вольової сфери дітей 5-10 років з порушеннями опорно-рухового апарату засобами плавання. Це і зумовило **актуальність** дослідження.

Методи та методики дослідження: 1. Аналітичний огляд інформаційних джерел з проблематики дослідження. 2. Систематизація напрямів корекції емоційно-вольової сфери дітей із порушеннями опорно-рухового апарату. 3. Педагогічні спостереження (відкриті та закриті). 4. Апробація вправ з плавання для покращення емоційно-вольової сфери вказаного контингенту дітей.

Багаторічні системні педагогічні спостереження дозволили відібрати найбільш ефективні напрями корекції емоційно-вольової сфери дітей дошкільного і молодшого шкільного віку з порушеннями опорно-рухового апарату засобами плавання, що в перспективі має значно покращити їхню загальну соціальну адаптацію. До таких напрямів слід віднести перераховані нижче варіанти.

Результати та дискусії.

1. Первинна адаптація дітей до нового (водного) середовища.

Більшість дітей при загальному позитивному відношенні до води і водних процедур в умовах квартири так чи інакше губляться при першій зустрічі з

великим обсягом водного середовища: в басейні, на річці, озері або морі (океані). Цей феномен можна пояснити тим, що водне середовище, при всій його привабливості, не є природним середовищем для існування людини (дитини). Дитина не може так просто поміняти стихію повітря на стихію води або може це зробити, якщо з самого народження разом з матір'ю або батьками систематично відвідувала басейн і займалася раннім плаванням під керівництвом досвідченого інструктора з плавання і вже звикла до регулярної зустрічі з водою. Але таких дітей відносно мало, тому для більшості дошкільників типовою при зустрічі з великим водним середовищем є реакція напруження, сумнівів, обережності і навіть страху. Це, в свою чергу, викликає у дитини відповідний за силою стрес, особливо якщо йдеться про дитину з порушеннями опорно-рухового апарату.

Для переходу від стану напруження, сумнівів і навіть відторгнення водного середовища до його безсумнівного прийняття як стихії позитивної потрібен деякий час. Саме на цьому первинному етапі можливо формування вольової складової психічної сфери дитини. Другим етапом у формуванні емоційно-вольової сфери дітей стане реалізація емоційної складової психічної сфери, коли дитина вже буде вельми впевнено відчувати себе у воді як у дружньому до неї середовищі. На зміну негативним реакції при зустрічі з водою прийдуть реакції позитивні: нетерпіння увійти у воду, радість, захоплення, небажання виходити з води, бажання плескатись у ній, гратися.

Як бачимо, цей першочерговий напрям знайомства, адаптації до водного середовища має значний потенціал у формуванні емоційно-вольової сфери дітей з порушеннями опорно-рухового апарату. Спостерігається своєрідна еволюція емоцій, їхня трансформація від негативних до позитивних, при цьому спектр емоційних проявів поступово збагачується негативними, нейтральними та позитивними емоціями, формується повноцінний емоційний інтелект.

2. Індивідуальні ігри з іграшками у воді. Взагалі взаємодія з іграшкою завжди породжує в дитини різні позитивні емоції. Якщо підбирати улюблені іграшки для дітей – можна значно підсилити їхній позитивний емоційний стан. Цей напрям передбачає, що ігровий стиль проведення заняття з плавання повинен стати основним. Такі ігри дуже подобаються дітям. Завдяки іграм з іграшками у воді дитина отримує цілий спектр позитивних емоцій: піднесення, радість, задоволення, насолоду тощо. Таким чином, ми маємо подвійний позитивний ефект у емоційному становленні дітей з порушеннями опорно-рухового апарату: спочатку *від самої іграшки, а потім – від гри з нею*. До того ж, при проведенні занять із плавання створюються сприятливі умови для здійснення дітьми предметно-маніпулятивної діяльності, якою передбачаються цільові маніпуляції з різними предметами. Особливо важливими є дворучні предметно-маніпулятивні дії, тому що саме вони стимулюють розвиток міжпівкульної координації, яка лежить в основі успішного функціонування головного мозку, зокрема стимулює їх мовленнєвий розвиток.

3. Колективні ігри на воді. Цим напрямом передбачається створення позитивного емоційного стану дітей, задіяних у гри. Такі

колективні ігри завжди дарують дітям натхнення, гарний настрій, радість, задоволення, насолоду. Крім цього, колективні ігри на воді впливають на формування та корекцію вольової сфери дитини, бо під час такої гри дитина має реалізувати самі найкращі свої якості: наполегливість, старанність, терпіння, змобілізованість, відповідальність тощо.

За формою це може бути єдина колективна гра, коли діти змагаються між собою. Такий варіант проведення колективної гри сприяє збагаченню емоційного спектру дітей, що будуть задіяні в ній. Іншим варіантом передбачається проведення ігор між двома командами за звання команди-переможниці. У цьому випадку з'являються додаткові умови для формування вольової складової емоційно-вольової сфери: бажання змагатися, мобілізуватися для перемоги, нести відповідальність за загальнокомандний результат, цілеспрямованість тощо.

4. Опускання обличчя у воду. Дуже часто цей етап викликає в дітей труднощі, що є природним, бо занурення органів зору, завдяки якому дитина орієнтується в просторі і приймає необхідні рішення, та дихання, роль якого полягає в підтриманні життєдіяльності організму, у принципово нове середовище можна розглядати як своєрідний стрес. Можливо, саме для адаптації до цієї стресової ситуації еволюційно був сформований «*дайвінг-рефлекс ссавців*», який визначається тим, що при попаданні води (холодної) зверху на лице, дитина автоматично закриває очі та затримує дихання. Тому дитині слід долати цей дискомфорт за допомогою відповідних вольових зусиль і генерувати при цьому нейтральні або позитивні емоції. У деяких випадках для дітей це вельми складна задача, з якою справляються не всі. Процес опускання обличчя у воду дитиною має відбуватися поступово, з використанням спеціальних ігор та мотивуючих вправ. Роль педагога в цій ситуації полягає в організації таких рухово-ігрових умов, за допомогою яких було б можливо полегшити непросту адаптацію дитини до принципово нових для неї умов існування (без зорового контролю і повноцінного дихання). Вольова складова має в цьому напрямі пріоритетне значення.

5. Дозована затримка дихання у воді. Ми знову маємо ситуацію неприродного стану дитини під час затримання дихання – бо фізіологічно людині потрібно дихати постійно. Подолати такий парадокс можна тільки завдяки відповідним вольовим зусиллям збоку дитини, які має підтримати педагог, організовуючи відповідну рухово-ігрову діяльність у воді з елементами затримки дихання у воді. Подолання страху перед дозованим зануренням і затримкою дихання починається тільки тоді, коли дитини без вагань опускає обличчя у воду. Існує багато ігрових вправ та прийомів для засвоєння дитиною затримки дихання у воді. Спочатку діти бояться і вагаються це робити, і у них в цьому стані домінують нейтральні або негативні емоції, але згодом, після адаптації та засвоєння цієї навички, їм такі вправи починають навіть подобатися. Таким чином, можна формувати необхідний емоційний спектр дитини: негативні емоції → нейтральні емоції → позитивні емоції (з їх кульмінацією та домінуванням), що в подальшому буде сприяти успішній соціальній адаптації.

6. Часткове і повне занурення у воду з головою. Цей напрям наступний та передбачає навчання затримки дихання для часткового чи повного занурення у воду з головою. Цей етап починається тільки тоді, коли дитина засвоїла попередні два етапи, опускання обличчя у воду та дозовану затримку дихання у воді. Досить складне завдання для дитини на початкових етапах, бо тепер вона має «з головою піти під воду» – при цьому може з'явитися страх або збентеженість. Коли діти пройшли попередні етапи підготовки, то для них цей етап може бути відносно легким. Вольові прояви дитини мають при цьому основне значення – примусити себе добровільно з головою пірнути у нове для себе середовище, у якому не можна вільно дихати. Стимулювати дитину до таких дій слід різними ігровими прийомами та завданнями.

7. Видих у воду (звичайний і пролонгований). Цей напрям передбачає самостійний видих дитини у воду. Ми знову маємо неприродну ситуацію з диханням, яка принципово відрізняється від дихання в умовах повітряного середовища. В цій новій для дитини ситуації існує страх випадково заковтнути при видиху воду через рот або ніс. Це може напружувати дитину, породжувати страхи перед такими вправами. Вмілими ігровими діями педагог має допомогти дитині подолати цей психологічний бар'єр. На перший план тут знов виходять вольові прояви самої дитини, завдяки яким і буде формуватися її загальна емоційно-вольова сфера.

8. Відкриття очей під водою. Цей напрям передбачає свідоме відкриття очей під водою, що є в деякій мірі неприродним для людини, бо в такій ситуації треба подолати дуже стійкий дайвінг-рефлекс ссавців, коли при потраплянні води на обличчя очі автоматично заплющуються. Тому на початкових етапах навчання діти закривають очі у воді, так як лякаються попадання води на лице та в очі. Примусити себе відкрити очі під водою можна тільки завдяки особистим вольовим проявам з боку дитини – ось чому використання таких вправ для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату буде сприяти формуванню вольової складової їхнього психічного розвитку. Педагог за допомогою ігрового методу має створити такі психологічні умови, які підвищили б рівень мотивації дитини до відкриття очей під водою.

9. Орієнтування в підводному просторі. Цей напрям передбачає самостійне пірнання дитини та її чітке орієнтування під водою за допомогою відповідних орієнтирів. Це може бути під силу лише дітям, які засвоїли попередні позиції, що були описані вище. Орієнтування в підводному просторі потребує від дитини, з одного боку – вельми тривалої затримки дихання, а з іншого – також тривалого зорового контролю в умовах підводного середовища. Обидві ці позиції є неприродними для нормального існування дитини і потребують від неї відповідних вольових проявів, тобто формують вольову сферу дитини. Допомогти їй в цьому може педагог, який має створити такі рухово-ігрові умови, за яких зробити це було б простіше, зручніше. Позитивна мотиваційна складова має при цьому подолати негативну стресову.

10. Цілеспрямоване збирання іграшок з дна басейна. Цей напрям вважається більш складним ніж попередній, оскільки до двох уже відомих позицій неприродного стану дитини (затримка дихання та відкриті очі під водою) додається ще дві складові. Перша з них – необхідність подолання виштовхувальної сили, яка спрямована проти руху дитини униз. Друга – подолання незручностей, пов'язаних з особливостями моторної сфери дитини (наприклад, тугорухливості у суглобах кінцівок, або спастичний паразетез нижніх кінцівок тощо). Зрозуміло, що для засвоєння цього напрямку необхідна реалізація чималих вольових зусиль, які і будуть формувати основу вольової сфери дитини. У цій ситуації педагогу необхідно допомогти дитині поступово долати перелічені вище стресові ситуації, які викликають у неї дискомфортний психологічний стан.

11. Утримання на воді. Указаний корекційний напрям передбачає самостійне утримання дитини на поверхні води за допомогою активних і скоординованих рухів кінцівками. Це необхідно робити, щоб протидіяти силі тяжіння, яка вабить дитину на дно басейну, на глибину. Існує навіть окремий страх глибини, який зберігається навіть у дорослих. Виконання таких вправ спочатку дається дітям складно, деколи переважає страх і невпевненість. І знову дитині знадобляться необхідні вольові зусилля, щоб подолати цей природний страх води і навчитися спокійно підтримувати своє тіло на поверхні навіть на відносно глибокому місці. Як бачимо, заняття у воді, навчання плавання постійно стимулюють вольові прояви дитини, що позитивним чином відбивається на формуванні її емоційно-вольової сфери.

12. Пересування на воді за допомогою плавзасобів (збільшення дистанції, що долається). Психофізичний дискомфорт при виконанні необхідних для навчання плавання вправ мають три складники: необхідність долати силу тяжіння, яка вабить дитину на глибину; недоліки опорно-рухової системи, які заважають виконувати повноцінні рухи кінцівками при плаванні; також відчуття втоми, яка накопичується при відносно тривалих рухах у пружному водному середовищі. Для подолання цих психофізичних негараздів від дитини потребуються вольові прояви, що формують вольову складову характеру дитини. Пом'якшити цей процес для дитини можуть професійні дії педагога, спрямовані на організацію відповідних рухово-ігрових умов вправлення.

13. Засвоєння самостійного плавання зручним способом. Цей напрям передбачає самостійне плавання дитини, не торкаючись ногами дна басейну. Він є майже завершальним в опануванні дитиною водного середовища. Незважаючи на це, при засвоєнні самостійного плавання обраним способом також виникають ситуації психічного напруження, які потребують свого подолання за допомогою відповідних вольових зусиль з боку дитини. По-перше, це – відсутність плавзасобів, що може викликати в дитини напруження і невпевненість у собі, своїх силах. По-друге, при навчанні самостійного плавання дитина буде пересуватися по всій довжині басейну і, таким чином, потрапляти на глибоку воду, де вона не може торкнутися дна ногами. Це може бути додатковим моментом психічного напруження. По-третє, коли дитина почне

самостійно пливати, вона без звички буде досить швидко втомлюватись, і це також може викликати відповідне психофізичне напруження. Усі ці стресові моменти потребують свого подолання за допомогою вольових зусиль з боку дитини на фоні організованого педагогом ігрового методу вправління.

Після засвоєння дітьми самостійного плавання вони починають генерувати все більше і більше позитивних емоцій від своїх нових рухових можливостей. Відбувається позитивізація емоційних проявів, збагачення емоційної сфери дітей з порушеннями опорно-рухового апарату відповідними емоціями. Цей процес гармонізує в цілому їхнє психічне благополуччя.

14. Стрибки у воду з висоти різними способами. Дуже непросте завдання навіть для підготовлених дітей. У цій ситуації до стресогенних слід віднести наступні складові. По-перше, це наявність висоти, підвищення, з якого діти мають виконати стрибки. По-друге, це тривожне відчуття невідомого, що стоїть за стрибком, бо дитина ніколи його ще не виконувала. По-третє, це вже відома нам боязнь глибини, в яку обов'язково зануриться дитина після стрибка. Особливо значимими слід вважати перші дві складові. Саме для їх подолання дитині необхідно проявити відповідні вольові зусилля, що допоможе подолати наявний психологічний бар'єр. Для найшвидшого подолання страху застосовуються сюжетні ігри мотиваційного характеру.

Але після засвоєння самостійних стрибків з підвищення у воду діти починають відчувати спектр позитивних емоцій: піднесення, радість, задоволення, гордість, самоповага тощо. Це значно гармонізує формування в них емоційної сфери.

15. Використання обважнювачів на кінцівках при плаванні. Вправи цього напрямку виконуються лише з добре підготовленими дітьми. Поступово вага обважнювачів збільшується. Дискомфорт, який дитина має подолати за допомогою вольових зусиль, викликають чинники. Перший – це збільшення ваги дитини за рахунок використання обважнювачів протидії архімедовій силі і знижує плавучість дитини. Тепер необхідно затрачувати значно більше зусиль, щоб впевнено триматися на поверхні води. Друга причина полягає в наявності втоми, яка з'являється при використанні обважнювачів на верхніх і нижніх кінцівках. Для подолання цих негативних станів потрібні значні вольові зусилля, що в подальшому сформує відповідні риси характеру: терпіння, наполегливість, віра в себе, бажання долати труднощі, не здаватися тощо.

16. Використання еластичних джгутів у якості опору (при плаванні). Це – відносно складний у реалізації напрям, оскільки в деяких випадках використання джгутів може напружити або налякати дитину. Джгути значно ускладнюють просування дитини у воді, гальмують її рух. Ці штучні перешкоди дитина має подолати завдяки своїм вольовим зусиллям, підтримуючи необхідний темп рухів і швидкість достатньо тривалий період часу. При подоланні опору гумових джгутів достатньо швидко накопичується втома, на подолання якої також потрібні вольові зусилля. Таким чином, використання еластичних джгутів значно підсилює вольові прояви дітей з порушеннями опорно-рухового апарату і формує повноцінну емоційно-вольову сферу.

17. Навмисне «виключення» при плаванні окремих кінцівок.

Штучне виключення із плавальних рухів однієї верхньої або нижньої кінцівки значно ускладнює стабільне положення дитини на поверхні води. Тепер їй необхідно додавати значних зусиль, щоб утриматись на плаву. З'являється втома і невпевненість у собі, які треба долати, докладаючи відповідні вольові зусилля. Стрессова ситуація і зусилля по її подоланню значно підсиляться, якщо виключити із плавальних рухів обидві верхні або обидві нижні кінцівки. При реалізації цього напрямку педагог для підстраховки має бути безпосередньо поруч з дитиною. Реалізація цього корекційного напрямку можлива лише з дітьми, які вже впевнено самостійно тримаються на воді.

18. Елементи дозованої драматизації у рухово-ігровій діяльності дітей у воді. У цьому випадку заняття з плавання буде нагадувати своєрідний водний спектакль із цікавим сюжетом, казковими героями, їх сюжетно-рольовими проявами, відповідною емоційною насиченістю. В ігровому підході заняттю передують розробка педагогом великих тематичних ігор (ВТІ), які і становитимуть необхідну довгострокову ігрову перспективу. А на кожному занятті з плавання реалізуватиметься більш конкретна ситуаційна міні гра (СМГ) у вигляді вже конкретної фізкультурної казки з необхідною кількістю ігрових вправ. При цьому сам басейн за допомогою відповідних зусиль інструктора з плавання повинен перетворитися на ігровий простір, наповнений умовною ігровою атмосферою. Особливо ефективним слід вважати методичний прийом **дозованої драматизації заняття з плавання**, коли педагог цілеспрямовано вводить у сюжет водної казки протистояння Добра і Зла, Любові і Ненависті, Тьми і Світла. Такий підхід значно підвищує мотивацію дітей до корекційної рухово-ігрової діяльності, що позитивним чином буде впливати на формування емоційно-вольової сфери дітей з порушеннями опорно-рухового апарату.

Висновки: 1. У професійній літературі не висвітлено в необхідному обсязі можливості водного середовища та його використання в корекції емоційно-вольової сфери дітей з порушеннями опорно-рухового апарату.

2. Багаторічна практика і системні спостереження дозволили відібрати основні напрями корекції емоційно-вольової сфери дітей старшого дошкільного і молодшого шкільного віку з порушеннями опорно-рухового апарату засобами плавання. До них було віднесено: адаптація дітей до нового (водного) середовища; індивідуальні ігри з іграшками у воді; колективні ігри на воді; опускання обличчя у воду; дозована затримка дихання у воді; часткове і повне занурення у воду з головою; видих у воду (звичайний і пролонгований); відкривання очей під водою; орієнтування в підводному просторі; цілеспрямоване збирання іграшок з дна басейна; утримання на воді; пересування на воді за допомогою плавзасобів (збільшення дистанції, що долається); засвоєння самостійного плавання зручним способом; стрибки у воду з висоти різними способами; використання об'єктивних опорок на кінцівках при плаванні; використання еластичних джгутів у якості опору (при плаванні); навмисне «виключення» при плаванні окремих кінцівок; елементи дозованої драматизації у рухово-ігровій діяльності дітей у воді.

Перспективи досліджень в цьому напрямі лежать у руслі пошуку нових можливостей використання засобів плавання в корекції емоційно-вольової сфери вказаної категорії дітей.

Література

1. Бабич Н. Л. Корекція емоційно-вольової сфери спортсменів із вадами розумового розвитку (на прикладі плавання) : автореф. дис. ... кандидата наук з фізичного виховання та спорту: 24.00.01 – олімпійський і професійний спорт. Київ : Національний університет фізичного виховання і спорту України, 2012. 24 с.
2. Бабич Н. Л. Психофізіологічне обґрунтування можливості корекції порушень емоційно-вольової сфери осіб із вадами розумового розвитку в процесі спортивної діяльності. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Випуск 3К 2 (71). 2016. С. 20–23.
3. Єгорова Г. А. Програма з корекційно-розвиткової роботи «корекція розвитку» (корекція емоційно-вольової сфери) для 5-6 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей із порушеннями опорно-рухового апарату. Київ : Інститут спеціальної педагогіки НАПН України, 2016. 71 с.
4. Єфименко М. М., Литв'яков М. В. АКВА-ТЕАТР: парціальна програма адаптації дітей раннього та дошкільного віку до водного середовища і навчання плаванню. Вінниця : ТОВ «ТВОРИ», 2019. 100 с.
5. Коштур Я. Є. Корекція психофізичного розвитку розумово відсталих підлітків засобами плавання : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.03. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. 27 с.
6. Шмаргун В. М. Психолого-педагогічна корекція затримки психічного розвитку дітей молодшого шкільного віку (на основі занять фізичними вправами в умовах загальноосвітньої школи) : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Київ, 2000. 19 с.

References

1. Babych, N. L. (2012). Korektsiia emotsiino-volovoi sfery sportsmeniv iz vadamy rozumovoho rozvytku (na prykladі plavannia). [Correction of emotional and volitional sphere of athletes with mental disabilities (on the example of swimming)]: Manuscript. Author. Candidate of Sciences in Physical Education and Sports. (PhD Thesis). Kyiv : National University of Physical Education and Sports of Ukraine. [in Ukrainian].
2. Babych, N. L. (2016). Psykhofiziologichne obgruntuvannia mozhlyvosti korektsii porushen emotsiino-volovoi sfery osib iz vadamy rozumovoho rozvytku v protsesi sportyvnoi diialnosti. [Psychophysiological substantiation of the possibility of correcting disorders of the emotional and volitional sphere of persons with mental disabilities in the process of sports activity]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova*. Scientific journal of the Drahomanov National Pedagogical University, issue 3K 2 (71), 20-23 [in Ukrainian].
3. Efimenko, M. M., Litvyakov, M. V. (2019). AKVA-TEATR: partiialna prohrama adaptatsii ditei rannoho ta doshkilnoho viku do vodnoho seredovishcha i navchannia plavanniu. [AQUA-THEATER: partial program of adaptation of children of early and preschool age to the aquatic environment and swimming training]. Vinnytsia : «TVORY» LLC [in Ukrainian].
4. Egorova, G. A. (2016). Prohrama z korektsiino-rozvytkovoi roboty «korektsiia rozvytku» (korektsiia emotsiino-volovoi sfery) dlia 5-6 klasiv spetsialnykh zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv dlia ditei iz porushenniamy oporno-rukhovero aparatu. [Program of correctional and developmental work «correction of development» (correction of emotional and volitional sphere) for 5-6 grades of special general

educational institutions for children with disorders of the musculoskeletal system]. Kyiv : Institute of Special Pedagogy of NAPS of Ukraine. [in Ukrainian].

5. Koshtur, Y. E. (2009). Korektsiia psikhofizychnoho rozvytku rozumovo vidstalykh pidlitkiv zasobamy plavannia [Correction of psychophysical development of mentally retarded adolescents by means of swimming]. (PhD Thesis). Kyiv : M. P. Drahomanov National Pedagogical University. [in Ukrainian].

6. Shmargun, V. M. (2000). Psykholoho-pedahohichna korektsiia zatrymky psykhychnoho rozvytku ditei molodshoho shkylnoho viku (na osnovi zaniat fizychnymy vpravamy v umovakh zahalnoosvitnoi shkoly) [Psychological and pedagogical correction of mental retardation of primary school children (based on physical exercises in secondary school)]. (PhD Thesis). Kyiv. [in Ukrainian].

АНОТАЦІЯ

У статті було розглянуто основні напрями корекції емоційно-вольової сфери дітей старшого дошкільного і молодшого шкільного віку з порушеннями опорно-рухового апарату засобами плавання.

Емоційно-вольова сфера дитини з порушенням опорно-рухового апарату має свої особливості і потребує специфічного підходу в корекції порушень та розвитку. Слід відмітити, що інтелектуальний розвиток дітей з порушеннями опорно-рухового апарату безпосередньо пов'язаний зі здатністю дитини на різних вікових етапах переживати складні емоції. У зв'язку з цим доречно розглянути феномен виникнення емоцій та психіки людини загалом.

Порушення опорно-рухового апарату є складним захворюванням центральної нервової системи, що веде не тільки до рухових порушень, але й часто призводить до затримки чи патології розумового розвитку, мовної недостатності, порушення емоційно-вольової сфери.

Використання водного середовища для корекції емоційно-вольової сфери дітей може базуватися на двох методологічних основах. По-перше, знайомство з відносно новим середовищем (водою), знаходження в ньому, рухово-ігрової діяльності з дорослими, однолітками та іграшками є своєрідним поверненням дитини в її первинне природне середовище як у філогенетичному сенсі (еволюція риби, земноводних, плазунів), так і в онтогенетичному аспекті (знаходження дитини до пологів у матері в околотічних водах). Цей процес, підсилений методом театралізації (дозованої драматизації) занять з плавання завжди наповнює дитину ємним спектром емоцій з домінуванням позитивних (задоволення, радості, насолоди, піднесення, зацікавлення тощо). По-друге, знаходження у воді, навчання плавання передбачає систематичне подолання дитиною завдяки своїм вольовим проявам різних за ступенем психологічно і фізично дискомфортних для неї ситуацій: невідомого, тривожного, своїх сумнівів, невпевненості, страхів, втоми, тактильного і м'язового дискомфорту, природних фізіологічних рефлексів тощо. Це дозволить педагогу формувати вольову складову психічного розвитку дітей вказаного контингенту.

Перспективи досліджень в цьому напрямі лежать у руслі пошуку нових можливостей використання засобів плавання в корекції емоційно-вольової сфери вказаної категорії дітей.

Ключові слова: корекція, діти, порушення, опорно-руховий апарат, плавання, емоційно-вольова сфера.